

дискримінацією, гендерними стереотипами та структурними бар'єрами. Для створення справді інклюзивного суспільства необхідно впроваджувати системні зміни у політиці, суспільних установах і законодавстві, які забезпечать жінкам рівні можливості в усіх сферах життя. Це єдиний шлях до побудови сильної та стійкої держави після війни [2].

Жінки, не дивлячись на меншу їх кількість в Збройних силах України, також відіграли ключову роль у захисті України, а їх участь у бойових діях демонструє незламний дух та рішучість українського народу. В умовах гострої бойової ситуації жінки-військовослужбовиці України проявили себе як відважні бійчині, лідерки та стратеги [3].

Жінка у сучасних умовах війни є не лише об'єктом гуманітарного захисту, а й активним суб'єктом формування миру та безпеки. Її участь у воєнних і миротворчих процесах забезпечує більш комплексне бачення відновлення та розбудови суспільства. Саме гендерно збалансоване представництво у сфері безпеки та оборони виступає ключовою умовою сталого миру в Україні та світі.

Список використаних джерел:

1. Борискіна Є. Жінки на передовій історії: роль, виклики та внесок у часи війни та миру. СД Платформа. URL: <https://sdplatform.org.ua/blogs /womonwar> (дата звернення: 11.09.2025).
2. Мусевич Р. Російсько-українська війна: гендерні виклики та упередження. URL: <https://wicc.net.ua/post/rosiys-ko-ukrayins-ka-viyna-genderni-vyuky-та-uperedzhennya> (дата звернення: 11.09.2025).
3. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 р. № 548-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text> (дата звернення: 11.09.2025).

ВОЛОБОЄВ Артур

*начальник відділу організації освітнього процесу
Донецького державного
університету внутрішніх справ,
доктор філософії в галузі права*

ГЕНДЕРНА ПОЛІТИКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Російська агресія проти України змусила наукову спільноту переосмислити багато усталених категорій. Зокрема, серед них традиційне розуміння національної безпеки як виключно військово-політичного феномену. Водночас гендерна проблематика, що тривалий час залишалася в межах трудового права та соціального забезпечення, опинилася в центрі безпекових дискусій. Така трансформація відобразила глибші зміни у сприйнятті ролі людського чинника в забезпеченні державної стійкості. Якщо раніше жіночий та чоловічий потенціал розглядався диференційовано, то нинішні реалії вимагають

інтегрованого підходу до людських ресурсів незалежно від статі. Тому наукове осмислення цих процесів зумовлено не стільки теоретичними міркуваннями, скільки практичною потребою правового врегулювання змін, що відбуваються в українському суспільстві.

На нашу думку, підґрунтям для дослідження цього питання є принцип системного аналізу, що передбачає розгляд гендерної політики як елемента більш широкої системи національної безпеки. Інституціональний підхід сприяє аналізу механізмів впровадження гендерних стандартів через функціонування державних інституцій, а соціологічний метод забезпечує врахування суспільних настроїв та готовності до сприйняття змін у традиційних соціальних ролях.

Насамперед слід розуміти, що специфіка української ситуації полягає у необхідності одночасного розв'язання декількох завдань, як-то: забезпечення територіальної цілісності держави, збереження демократичних цінностей та інтеграція до європейської спільноти. Гендерна рівність у такому контексті постає не як самостійна мета, а як інструмент досягнення більш широких стратегічних цілей.

Основою цього є взаємозв'язок між гендерною політикою та національною безпекою – концепцією людської безпеки, що акцентує увагу на індивідуальному вимірі безпекових процесів. Вона доповнюється елементами теорії демократичного миру, згідно з якою внутрішня демократизація суспільства позитивно пов'язана з його зовнішньою безпекою.

Невід'ємною також є концепція мережевої безпеки, що наголошує на необхідності залучення всіх соціальних ресурсів для протидії сучасним загрозам.

Зауважимо, що нормативно-правове забезпечення гендерної політики в Україні формувалося поетапно. Конституційні засади рівності, закріплені у статті 24 [1], створили фундамент для розвитку спеціального законодавства. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» [2] конкретизував ці принципи, запровадивши механізми їх практичної реалізації. У свою чергу, воєнний стан став каталізатором якісних змін у підходах до гендерної політики. Державна стратегія забезпечення рівних прав до 2030 року [3], ухвалена в серпні 2022 року, вже враховувала воєнні реалії. Це відобразилося у посиленій увазі до захисту населення в умовах збройного конфлікту, забезпеченні прав внутрішньо переміщених осіб, протидії гендерно зумовленому насильству в надзвичайних ситуаціях.

Міжнародно-правові вектори визначені через положення резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека». Національний план її виконання [4] в українському контексті набув особливого значення, перетворившись з декларативного документа на практичне керівництво до конкретних дій. Концепція комунікації у сфері гендерної рівності [5] також отримала нове наповнення у зв'язку з необхідністю протидії пропагандистським наративам.

Так, на підставі системного аналізу застосування гендерного підходу можемо виокремити чотири основні напрями його трансформації в безпековій сфері. Кожен має власну специфіку та проблематику, але всі вони взаємопов'язані та впливають один на одного.

Перший напрям – кадровий. Характеризується поступовим залученням жінок до служби в силових структурах. Цей процес супроводжується адаптацією організаційних процедур, створенням відповідної інфраструктури, переглядом стандартів професійної підготовки. Значну увагу привертає психологічний аспект готовності до роботи в гендерно змішаних колективах.

Другий напрям – економічний. Цей напрям пов'язаний із забезпеченням фінансової незалежності жінок як передумови соціальної стабільності, бо воєнні дії істотно змінили структуру зайнятості, примусивши багатьох жінок опановувати нетрадиційні професії. Національна стратегія подолання гендерного розриву в оплаті праці [6] набула в цих умовах безпекового значення.

Третій напрям – психологічний. Він охоплює питання ментальної стійкості суспільства в умовах тривалого конфлікту. Це стосується безпосередньо справедливого розподілу обов'язків та можливостей між громадянами різної статі, сприяє консолідації суспільства, тоді як дискримінаційні практики можуть стати джерелом внутрішніх суперечностей.

Четвертий напрям – інформаційний. Напрямок стосується боротьби з пропагандистськими наративами, що експлуатують традиційні гендерні стереотипи. Адже формування позитивного іміджу України як демократичної держави стає елементом «м'якої сили» у міжнародних відносинах.

Взаємодія вказаних напрямів створює синергетичний ефект, де успіхи в кадровій політиці підкріплюються економічними заходами, а психологічна стійкість суспільства зміцнюється через інформаційну роботу. Між тим проблеми в одному напрямі негативно впливають на решту. Наприклад, кадрова політика наражається на опір консервативних кіл, економічні ініціативи обмежуються браком фінансових ресурсів, психологічна робота стримується інерцією суспільної свідомості, інформаційна діяльність конкурує з потужною ворожою пропагандою.

Міжнародний досвід може надати певні орієнтири для розв'язання цих проблем, проте його пряме запозичення неможливе через відмінності в правових системах, культурних традиціях та безпекових викликах. Кожна країна виробляє власну модель інтеграції гендерного підходу в політику безпеки, враховуючи національні особливості.

Вважаємо, що в Україні інституціоналізація гендерного підходу в безпековій сфері потребує комплексного підходу, де створення посад гендерних радників у силових структурах є лише початковим кроком. Набагато важливішим є зміна організаційної культури, що вимагає тривалої роботи з кадровим складом, перегляду внутрішніх процедур, адаптації освітніх програм.

Фінансове забезпечення гендерних програм також потребує переосмислення. У воєнних умовах необхідно обґрунтовувати економічну ефективність таких інвестицій, їхній внесок у зміцнення національної безпеки. Бо на сьогодні традиційний підхід, що розглядає витрати на гендерну рівність як соціальні видатки, виявляється недостатнім.

Крім того, моніторинг та оцінка ефективності гендерної політики вимагають розробки нових індикаторів. Показники, що використовуються

в мирний час, не завжди адекватно відображають ситуацію в умовах збройного конфлікту. Потрібні методики, що адаптовані до специфіки воєнного стану.

Як наслідок, перспективи розвитку гендерної політики в постконфліктний період залежатимуть від інституційного закріплення досягнутих змін. Наші пропозиції охоплюють спробу концептуалізації взаємозв'язку між гендерною політикою та національною безпекою в умовах воєнного стану, а запропонована чотири-напрямна модель може слугувати основою для подальших наукових досліджень.

Отже, проведений аналіз засвідчує трансформацію ролі гендерної політики в системі національної безпеки України. В умовах воєнного стану вона перестає бути питанням другорядної важливості, перетворюючись на складову стратегії національного виживання.

Правове оформлення цих процесів має базуватися на принципах, закріплених у статті 24 Конституції України [1], враховуючи специфіку воєнного часу, а запропоноване інституційне закріплення позитивних змін забезпечить їхню сталість у постконфліктний період.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.09.2025).

2. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Закон України від 08.09.2005 № 2866-IV. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (дата звернення: 11.09.2025).

3. Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження операційного плану з її реалізації на 2022 – 2024 роки. Розпорядження КМУ від 12.08.2022 № 752-р. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.09.2025).

4. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року. Розпорядження КМУ від 28.10.2020 № 1544-р. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.09.2025).

5. Концепція комунікації у сфері гендерної рівності. Розпорядження КМУ від 16.09.2020 № 1128-р. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1128-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.09.2025).

6. Про схвалення Національної стратегії подолання гендерного розриву в оплаті праці на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2023-2025 роки. КМУ від 15.09.2023 № 815-р. *Офіційний*